

FELSŐ-PANNÓNIAI ŐSMARADVÁNYOK GALGAMÁCSÁRÓL

STRAUSZ LÁSZLÓ*

Galgamácsánál új nagy vasúti bevágás vastag felső-pannóniai rétegsort tárt fel, gazdag *Congerina balatonicás* faunával. A feltárást megvizsgálta és az ősmaradványokat a M. Nemzeti Múzeum részére begyűjtötte Csepregyhyné Meznereics I. és Vértes L. Az érdekes anyagot feldolgozásra átengedték, ezért hálás köszönetemet fejezem ki.

A faunában uralkodnak *Congerina balatonica*, *Viviparus sadleri* és *Lyrcaea cylindrica*. Így e képződmény kora és iáciese tekintetében is egyezik a Szentés F. által (5) ezen környékről ismertetett *Congerina balatonicás* rétegekkel.

A gyűjtés a homokos és agyagos rétegekből elkülönítve történt, a kétféle kőzet faunája azonban nem mutat lényegesebb eltérést. A meghatározotti ősmaradványok a következők:

Unio atavus Pa.: a búb aránylag erősen előretolódott, az előrész széles, hátul keskenyedik, — tehát az *U. halavátsi* néven szereplő változathoz, valamint; *U. hilberii* Pen. és *U. sabljari* B. alakokhoz hasonlít.

Limnocardium apertum Mü. A makrofauna egyik gyakoribb alakja; csekély változatosságot mutat a bordák élessége tekintetében, ellenben termetére mindig jellemző, hogy első oldala viszonylag nem széles, a hátsó nem elkeskenyedő (a dúnánátúli példányoknál gyakran az előrész sokkal szélesebb, a hátsó oldal megnyúlt és majdnem kihegyesedő). Némelyik példány igen közel áll Brusina „*Limnocardium zujovici* F.” ábrájához (l. p. 47., 57. és 2. t. XX. fig. 1—2.).

Limnocardium penlisi F. Egy igen nagy egész teknő és egy töredék; a bordák vékonyabbak, mint az ungula caprae szintben található példányoknál.

Limnocardium decorum F. Egy jó példányt találtam, az is aránylag kis termetű, valamint kevés apró példány töredékeit, ezen lelőhelyen tehát ritka ez az egyébként olyan közönséges faj.

Limnocardium banaticum F. Egy igen szép duplateknős példányunk van ebből az állományban ritka fajtából; Brusina ábrájától eltér, mert oldalirányban erősen megnyúlt.

Limnocardium auingeri F.

Limnocardium ex aff. ducii B. Juvenilis példány.

Pisidium amnicum Mü.

Dreissensia serbica B. Ritka.

Dreissensia auricularis F. A nagyobb termetű példányok viszonylag ritkák, ellenben az iszapolási maradványban sok apró van, amelyeket *Dreissensia auricularis* var. *simplex* F.-nek is szokás hívni.

Dreissenomya sp. Töredék.

* E. M. Társulat 1951. XI. 27. sz. 45. sz. n.

Congerina balalonica P a. Az agyagban igen gyakori, a homokban valamivel ritkább. Hatalmas példányok is, minden változattal; vannak olyan hosszú ovális alakok is, amelyek a *Congerina sharpei* B.-nek felelnek meg. Meg kell jegyezni, hogy a nagy termetű, vastaghéjú példányokat — főleg töredékes állapotban — felületes szemléletnél össze lehet tévesztani a *Congerina ungula capraeval*.

Congerina triangularis P a. Csupán 2 darabot találtam, homokban.

Congerina sp. Pontosabban meg nem határozható töredék, amely azonban a fenti két fajjal nem egyezik.

Neritina sp. (*millepunctata* B. ?) Egyetlen kis töredék.

Valvata simplex F.

Valvata simplex var. *bicincta* F. Egyetlen jó példány, termete és a két vékony élés bordával való díszítettsége elég jellemző, azonban a felső oldalon a bordán belül egy alig látható gyenge vonalka is jelentkezik, amelyet egy kis túlzással harmadik bordának mondhatnánk. Ez talán arra utalhat, hogy a var. *bicincta* és a *Lörenthey-féle* var. *polycincta* közt különböző átmenetek is lehetségesek.

Valvata balteata B. Egyetlen példányunkon jól látszik a díszítés. E faj kapcsolatát a *Valvata sibirjensis* (6. p. 42.) nem tartom valószínűnek, inkább azt gondolom, hogy új nevet kellene adni a *V. sibirjensis* díszített (vonalkázott) változatának.

Valvata banatica B. Valószínűleg helyes *Lörenthey* feltevése (3. p. 176.), hogy ez az alak azonos a *Valvata minima*-val.

Valvata sp. Töredék; a kanyarulat oldalsó részén néhány erős borda van.

Viviparus sadleri P a. sensu lato. A homokos rétegben igen gyakori. Elég nagy változékonyságot mutat, vannak magas karsú példányok, de akadnak a *V. cyrtomaphorus* B. változatnak megfelelő zömök termetű, erősen lépcsős oldalvonalú alakok is.

Hydrobia syrmyca Neum. Gyakori, elég nagy példányok.

Ammicola margaritula F. Főleg magasabb termetű példányokat találtam.

Micromelania laevis F.

Micromelania bielzi B. Kevésszámú példányunk díszítése a típusnak megfelelő, de termete valamivel zömökebb.

Goniochilus croaticus B.

Pyrgula incisa F. Itt viszonylag ritka, holott másutt ez a felső-pannóniai mikrofaunának egyik legközönségesebb alakja.

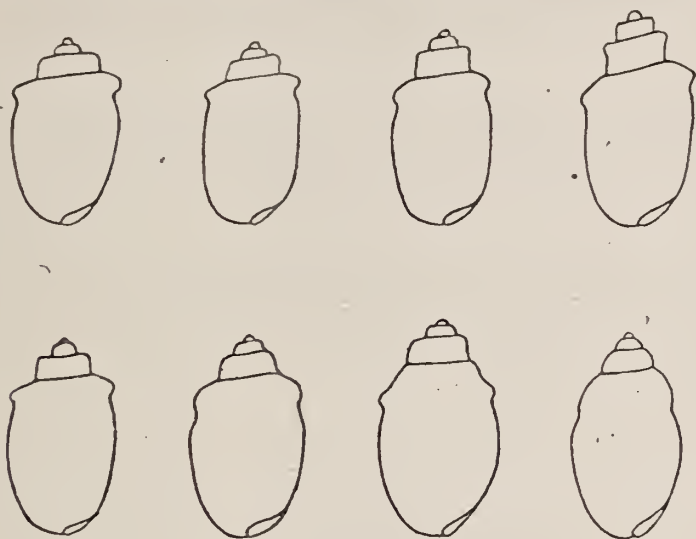
Melanopsis decollata Stol. Gyakori, elég nagy termetű.

Lyrcaea cylindrica Stol. és

Lyrcaea cylindrica — *L. petrovici* B. átmenetek. A fauna leggyakoribb alakjai közé tartoznak. Átmeneteiket dunántúli lelőhelyekről már említettem és ábrázoltam (4. p. 87., 86. és tab. VI. fig. 17—19., 22—25.). Anyagunkban a jellemző *L. cylindrica* alak is mutat változékonyságot: az utolsó kanyarulat hol hengerszerű, hol kissé ovális. A spira alacsonyabb vagy magasabb (a felső sor ábrái). A *L. petrovici* felé való átmenet pedig úgy jelentkezik, hogy 1. az utolsó kanyarulat oldalvona feltebb lesz, nem a felső élnél legnagyobb a szélesség, hanem az utolsó kanyarulat középmagasságában; 2. hasonló ovális termet mellett az él (spirális gerinc) lefelé eltolódik; 3. ez az él szélesebb, tompul és az alatta levő vályu (befűződés) sekélyebb lesz (az alsó sor ábrái). — Míg a *L. cylindrica* Stol típusos példányai a homokban gyakoribbak, addig a *L. petrovici* B. felé átmenetet képező alakok inkább az agyagból kerültek ki.

Radix sp. (?) Kis csúcsrésztöredék.

Gyraulus radmanesti F.

Gyraulus parvulus Lőr. Mikrofaunánk leggyakoribb alakjai közé tartozik ez az egyszerű, díszítetlen, picike csiga, holott egyébként eddig igen kevés lelőhelyen találták.

Ostracoda. Elég sok.

Teleostei csonttöredék.

A közelben előforduló hasonló jellegű felső-pannóniai faunákban (Noszky, Sümeghy és Szentes leírásaiban) csupán a következő fajok nevét nem találjuk, amelyek a mi lelőhelyünkön előfordulnak: *Valvata simplex*, *V. balteata*, *V. banatica*, *Amnicola margaritula*, *Micromelania bielzi*, *Goniochilus croaticus*, *Pyrgula incisa*, *Gyraulus radmanesti*, *Gyraulus parvulus* — az egész 36 alakot kitevő faunából csak 9 faj.

Л. Штраус:

Верхне-паннонские окаменелости в окрестности с. Галгамача

При постройке железнодорожного трасса вскрылись толстые верхне—паннонские образования вблизи Галгамача. Глинистые и песчаные пласты содержат одинаковую фауну, с господствующими видами *Congeria balatonica*, *Viviparus sadleri*, *Lyrcaea cylindrica*.

Автор определил всего 35 видов. Следовательно Галгамач является сейчас самым богатым обнажением верхне-паннонской фауны. Интересным является большая изменчивость вида *Lyrcaea cylindrica* с многими переходными формами к виду *Lyrcaea petrovici*.

OBERPANNONFAUNA VON GALGAMÁCSA

L. STRAUZS

Im neuen grossen Eisenbahneinschnitt bei Galgamácsa (zwischen Vác und Aszód) sandige und tonige Oberpannonschichten enthalten eine reiche Fauna in der *Congeria balatonica*, *Viviparus sadleri* und *Lyrcaea cylindrica* vorwiegen. Das von I. Meznerics und L. Vértés gesammelte Material ist im Ung. Nat. Museum aufbewahrt.

Die Fauna besteht aus folgenden Formen:*

Unio atavus P a. Wirbel nach vorne gerückt, Vorderteil breit, hinten verschmälert, — so der Formen *U. halavátsi* und *U. hilberi* ähnlich.

Limnocardium apertum M ü. sehr häufig; eine auffallende Abweichung von den westungarischen Exemplaren, dass der Hinterteil der Schalen nicht zugespitzt, sondern breit rundlich ist.

Limnocardium penslii F. selten, Rippen schmaler als bei Exemplaren aus dem ungula caprae-Horizont.

Limnocardium decorum F. hier klein und sehr selten (obwohl sonst im ungarländischen Oberpannon eine der gemeinsten Arten).

Limnocardium banaticum F. etwas seitlich verlängert.

Limnocardium auingeri F.

Limnocardium ex. aff. *ducici* B.

Dreissensia serbica B. selten.

Dreissensia auricularis F. grosswüchsige (normale) Exemplare sind selten, aber die kleinere *D. auricularis* var. *simplex* häufig,

Dreissensia sp.

Congeria balatonica P a. im Tone sehr häufig, im Sande seltener. Grosse Exemplare mit allen möglichen Varietäten, auch der *Congeria sharpei* B. nahestehende länglich-ovale Formen.

Congeria triangularis P a. nur zwei Stücke.

Congeria sp.

Neritina sp. (*millepunctata* B. ?) ein Bruchstück.

Valvata simplex F.

Valvata simplex var. *bicincta* F. zusser den zwei normalen Rippen an der Oberseite noch eine sehr schwache Linie (oder Rippchen); dieses kann vielleicht darauf hinweisen, dass zwischen *Valvata simplex bicincta* F. und *Valvata simplex polycincta* L ö r. Übergänge möglich sind.

Valvata balteata B. L ö r enthey's Meinung, dass diese Art mit *Valvata minima* identisch ist (3. p. 176.), scheint richtig zu sein.

Valvata sp.

Viviparus sadleri P a. in den sandigen Schichten häufiger; auch die Varietät *V. cyrtomaphorus* B. vorhanden.

Hydrobia syrmyca Neum.

Amnicola margaritula F. vorwiegend schlanke Formen.

Micromelania laevis F.

Micromelania bielzi B. etwas dicker als normal.

Goniochilus croaticus B.

Pyrgula incisa F. selten.

Melanopsis decollata Stol.

Lyrcaea cylindrica Stol. und *L. petronici* B. sind sehr häufig und variabel. Die letzte Windung der *L. cylindrica* kann wirklich zylindrisch sein, der oval-

aufgeblasene Spira hoch oder niedrig. Übergänge von *L. cylindrica* zu *L. petrovici* entstehen dadurch, dass 1. der letzte Umgang ovaler wird, die grösste Breite nicht oben bei der Kante, sondern in der Mittelhöhe zu finden ist; 2. die Kante nach unten rückt; 3. die Kante und die darunter befindliche Furche breiter aber schwächer werden. (S. Fig. im ungarischen Text.). Die typische *L. cylindrica* ist im Sande, die Übergänge zu *L. petrovici* aber im Tone häufiger.

Radix sp. (?) Kleines Bruchstück von der Spitze.

Gyraulus radmanesti F.

Gyraulus parvulus L ö r. hier sehr häufig, anderswo sehr selten.

Ostracoda.

Teleostei.

In der weiteren Umgebung wurden ähnliche Oberpannonfaunen beschrieben (s. 5); die Arten *Valvata simplex*, *V. balteata*, *V. banatica*, *Ammicola margaritula*, *Micromelania bielzi*, *Goniochilus croaticus*, *Pyrgula incisa*, *Gyraulus radmanesti*, *Gyraulus parvulus* wurden aber bisher hier nicht gefunden.

Literatur s. im ungarischen Text.

IRODALOM

1. Brusina Sp.: Frammenti malacol. terciar. serba. Ann. Geol. Pénins. Balc. IV, 1893. — 2. Brusina Sp.: Matériaux pour la faune malacol. néogène de la Dalmatie etc. Djela Jugosl. Akad. Zagreb. 18, 1897. — 3. Lörenthey I.: Adatok a balaton-melléki pannóniai rétegek faunájához és sztratigrafiai helyzetéhez. Beiträge z. Fauna u. stratigr. Lage der pannonischen Schichten i. d. Umgebung d. Balatonsees. Balaton Tud. Tanulm. Eredm., Pal. függelék IV, 1905. — 4. Strausz L.: Das Pannon des mittleren Westungarns. Ann. Mus. Hist. Nat. Hungar. 35, 1942. — 5. Szentes F.: Aszód távlati környékének földtani viszonyai. Die weitere Umgebung von Aszód. M. Tájékt. Földt. Leírása IV., 1943. — 6. Wenz W.: Die Mollusken der rumänischen Erdöl-Gebiete, Senckenbergiana 24, 1942.